

УДК 334.732.3.5:637.5
© 2010

О.О. Рудич

*Білоцерківський
національний аграрний
університет*

** Науковий керівник —
доктор економічних наук
О.М. Варченко*

СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ СИРОВИННОЇ БАЗИ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ*

*Розглянуто сучасний стан і виділено основні
проблеми м'ясопереробної промисловості,
проведено аналіз сировинної бази, здійснено
пошук перспектив її зміцнення.*

М'ясопереробний підкомплекс є важливим складником агропромислового виробництва країни та одним із найбільших сегментів продовольчого ринку. Особлива роль ринку м'яса та м'ясопродуктів визначається не лише значними обсягами виробництва та споживання цієї групи продуктів у країні, але й їх значимістю як одного із основних джерел білків тваринного походження у раціоні харчування людини. Отже, проблема нарощування виробництва м'яса й м'ясопродуктів була і залишається однією із першочергових завдань агропромислового сектора економіки. При цьому зміни у виробництві та переробці м'яса та м'ясних продуктів повинні бути спрямованими на подальший розвиток і підвищення ефективності виробництва, а також забезпечення споживачів високоякісною продукцією.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання ефективності виробництва сировини для м'ясопереробних підприємств, формування економічного механізму функціонування м'ясопродуктового підкомплексу висвітлено в працях С.О. Вовка, С. Довгаль, Л.Ю. Мельник, П.М. Макаренка, Р.І. Олексенка, І.А. Оносової, А.М. Свідовського, І.В. Свиноуса та ін. Проте недостатньо вивченими залишаються питання ролі держави у вирішенні проблем виходу підкомплексу з кризового стану, визначення напрямів підвищення економічної ефективності виробництва м'яса та м'ясопродуктів, економічного регулювання й удосконалення організаційно-економічних відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками, м'ясопереробними підприємствами і торговельними організаціями, розробки та реалізації заходів щодо раціонального використання їх виробничого потенціалу.

Мета статті — аналіз стану м'ясопереробної галузі і ситуації на сировинному ринку для м'ясопереробних підприємств та порівняння його з попередніми роками, визначення основних проблем, шляхів їх подолання і подальших перспектив розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу. Розвиток м'ясної індустрії необхідно розглядати як інтегровану систему, яка включає галузі м'ясного тваринництва і птахівництва, комбікормову та м'ясопереробну промисловість, їхню виробничу та соціальну інфраструктуру, які пов'язані між собою

системою специфічних економічних взаємовідносин і перебувають у певній технологічній єдності.

Характерною особливістю розвитку м'ясопереробних підприємств є дефіцит сировини, що зумовлено катастрофічним скороченням поголів'я ВРХ і свиней, окрім поголів'я птиці. Однією із причин такого стану є низька рентабельність виробництва м'яса, зумовлена низькими закупівельними цінами переробних підприємств і високою собівартістю виробництва. Розглянемо особливості виробництва м'ясної сировини сільськогосподарськими підприємствами Київської області (табл. 1).

Представлені розрахунки табл. 1 дають змогу зробити висновок про те, що дієвим інструментом підвищення ефективності виробництва свинини є державна підтримка, яка сприяла досягненню рівня рентабельності виробництва на рівні 27,9%. У Київській області виробництво свинини здійснюють 264 підприємства, серед яких частка спеціалізованих становить лише — 21,2%. Проведене групування свідчить, що забезпечити ефективне виробництво свинини спроможна група сільськогосподарських підприємств з поголів'ям свиней понад 500 гол., де на одне господарство припадає у середньому 3421 гол. Отже, для подальшого розвитку свинарства доцільно стимулювати створення спеціалізованих комплексів.

Розрахунки табл. 2 свідчать, що виробництво яловичини у сільськогосподарських підприємствах Київської області є збитковим, навіть із урахуванням дотацій та доплат. Рівень збитковості виробництва яловичини становив 29,3%, а з урахуванням державної підтримки — 7,8%. Низька економічна привабливість виробництва м'яса ВРХ потребує подовження та посилення державної підтримки галузі, за інших умов посилюватиметься дефіцит цієї сировини на ринку. Зазначимо, що найдефіцитнішою сировиною є яловичина, однак її частка в обсягах імпорту незначна внаслідок високих світових цін на неї.

Проведений аналіз свідчить про кризовий стан виробництва м'яса великої рогатої худоби і свиней як на сільськогосподарських підприємствах, так і в господарствах населення. Встановлено, що низькі закупівельні ціни пов'язані з низькою купівельною спроможністю населення та використанням переробниками дешевої імпортованої си-

1. Групування сільськогосподарських підприємств Київської області з виробництва свинини (2008 р.)

Група за поголів'ям свиней, гол.	Кількість господарств у групі	Частка групи до загальної кількості підприємств, %	Кількість свиней, гол.	Кількість свиней у розрахунку на господарство, гол.	Середньодобовий приріст, г	Виробнича собівартість 1 ц, грн	Повна собівартість 1 ц, грн	Ціна реалізації 1 ц, грн	Прибуток на 1 гол., грн.	Рентабельність, %	Рентабельність з урахуванням дотацій та доплат, %
До 100	93	35,2	4181	45	164	2416,1	1852,80	1053,91	-791	-43,1	-39,6
101–200	41	15,5	6176	151	218	1646,1	1389,50	1183,91	-181	-14,8	-7,1
201–300	34	12,9	8422	248	192	1715,1	1498,75	1188,78	-242	-20,7	-10,7
301–500	40	15,2	15536	388	221	1427,3	1418,91	1214,59	-163	-14,4	-1,5
Понад 500	56	21,2	191570	3421	407	981,2	1228,37	1282,93	74	4,4	33,2
Усього	264	100,0	225885	856	377	1035,2	1254,76	1272,67	23	1,4	27,9

* Джерело: складено і розраховано за даними Головного управління статистики у Київській області (для табл. 1 і 2).

2. Групування сільськогосподарських підприємств Київської області з виробництва м'яса ВРХ (2008 р.)

Група за поголів'ям ВРХ, гол.	Кількість господарств у групі	Питома вага групи до загальної кількості підприємств, %	Кількість ВРХ, на господарство, гол.	Середньодобовий приріст, г	Виробничі витрати на 1 гол., грн	Виробнича собівартість 1 ц, грн	Повна собівартість 1 ц, грн	Ціна реалізації 1 ц, грн	Прибуток на 1 гол., грн.	Рентабельність, %	Рентабельність з урахуванням дотацій та доплат, %
До 100	58	25,7	48	434	2352	1485,7	1122,62	778,73	-1523	-30,6	-19,2
101–200	45	19,9	150	376	1948	1418,7	1022,45	843,22	-624	-17,5	-3,8
201–300	37	16,4	250	397	1839	1270,0	1056,84	790,05	-583	-25,2	-8,7
301–500	40	17,7	393	460	2404	1432,5	1080,56	816,05	-608	-24,5	-5,3
Понад 500	46	20,4	995	562	2761	1345,6	1240,34	823,26	-920	-33,6	-8,0
Усього	226	100,0	355	503	2502	1363,1	1157,17	818,01	-816	-29,3	-7,8

ровини низької якості. Висока собівартість виробництва м'яса зумовлена в основному використанням застарілих технологій та слабкою генетикою.

Нестачу вітчизняної м'ясної сировини поповнює імпорт, який помітно збільшується зі вступом України до СОТ. Так, у 2008 р. увезено рекордний обсяг м'яса та м'ясопродуктів — 530 тис. т. За попередніми даними у 2009 р. імпорт м'яса і м'ясопродуктів становив близько 462 тис. т, що на 13% менше, ніж у 2008 р., експорт — близько 40 тис. т (на 43,9% більше). Із загального обсягу в Україну було ввезено 29,3 тис. т яловичини, 230,1 тис. т свинини, 195,6 тис. т м'яса птиці та 7,4 тис. т м'ясних консервів і ковбас у перерахунку на м'ясо. Щомісячні обсяги ввезеного м'яса знаходяться приблизно на одному рівні — 35—40 тис. т. При цьому вартість увезеної м'ясної сировини у 3—4 рази менша і саме тому переробні підприємства віддають перевагу цій низькоякісній продукції.

Така ситуація із забезпеченням переробних підприємств сировиною є сприятливою для розвитку галузі птахівництва, яка через притаманні

їй особливості забезпечує стрімке нарощування поголів'я птиці та збільшення обсягів виробництва продукції. Так, у сільськогосподарських підприємствах Київської області у 2008 р. було вироблено 794 тис. т м'яса птиці у забійній масі, а у 2009 р. цей показник становив 871 тис. т.

Доцільно порівняти обсяги надходження сировини на м'ясопереробні підприємства у 2008 та 2009 р. Дані таблиці табл. 3 свідчать, що за 2009 р. на переробку надійшло 1114,1 тис. т худоби і птиці у живій масі (в т.ч. худоба і птиця, вирощена переробними підприємствами), що на 10,9% менше, ніж за 2008 р., у тому числі 294,8 тис. т від сільськогосподарських підприємств (на 15,4% менше ніж за 2008 р.) і 658,7 тис. т худоби і птиці, вирощених на потужностях переробних підприємств (на 2,1% більше). Зменшення загального надходження худоби і птиці на переробку безпосередньо від сільгоспвиробників, головним чином пояснюється відсутністю у I кварталі поточного року дотацій для виплати сільськогосподарським товаровиробникам за продані

3. Надходження тваринницької продукції на переробні підприємства у 2009 р., тис. т

Показник	Рік			Середня ціна закупівлі, грн за 1 т (без ПДВ)	
	2008	2009	2009 до 2008, %	2008	2009
Худоба і птиця в живій масі, усього у тому числі:	601,6	449,7	74,7	11314,7	11043,9
сільськогосподарських підприємств господарства населення	248,4	294,8	84,6	11642,4	11366,4
інших господарських структур	196,4	103,8	52,8	10609,8	9996,5
Із загального обсягу надійшло:	56,8	51,1	90,0	11742,0	11310,5
ВРХ	318,2	227,6	71,5	10412,3	9341,8
свиней	207,9	146,1	70,3	13500,8	14824,8
птиці	65,3	72,4	110,8	9152,7	8859,7
Крім того, надійшло на переробку худоби і птиці, вирощеної переробними підприємствами	645,2	658,7	102,1	x	x
Усього	1249,8	1114,1	89,1	x	x

ними переробним підприємствам худобу та птицю, за рахунок сум ПДВ, що повинні сплачуватись до бюджету. Також простежується зниження ціни на закупівлю сировини, при тому що витрати на її виробництва залишаються на одному рівні.

Отже, основними причинами, які стримують розвиток основних галузей тваринництва, є: відсутність системної, комплексної програми державної підтримки товаровиробників; посилення диспаритету цін на продукцію тваринництва та

матеріально-технічні ресурси; відсутність спеціалізованих підприємств; недостатня дієвість заходів щодо захисту внутрішнього ринку від експансії імпортних продуктів тваринного походження.

Дослідженням встановлено, що вітчизняний ринок м'ясної сировини є нестабільним за цінними параметрами, кількісними показниками. Основними його тенденціями є скорочення обсягів виробництва основних видів та зміна структури на користь дешевших видів (м'яса птиці); часта зміна цінових тенденцій.

Висновки

Для стабільного розвитку м'ясопереробної галузі та функціонування цивілізованого ринку м'ясопродуктів в Україні необхідно вжити ряд заходів щодо вирішення проблеми з сировиною для м'ясопереробних підприємств. Вони повинні взаємодіяти разом із сільськогосподарськими підприємствами. М'ясопереробні підприємства зі стійким фінансовим станом можуть створювати власні тваринницькі комплекси з одночасним розвитком рослинництва.

М'ясопереробні підприємства знаходяться

нині в ситуації, коли проблеми з сировиною, недосконалім законодавством та обтяжливими зобов'язаннями перед СОТ можуть призвести до погіршення стану галузі. В перспективі навіть великим корпораціям буде важко забезпечувати себе сировиною та конкурувати з імпортною продукцією. В підсумку страждати буде покупець, якому доведеться обирати між дорогою, але якісною вітчизняною продукцією та дешевою, але не завжди кращою імпортною.

Бібліографія

1. Вовк С.О. Ринок м'яса птиці в Україні/С.О. Вовк //Мясной бизнес. — 2006. — № 9. — С. 16—17.
2. Довгаль С. На рынке мяса все спокойно?/С. Довгаль//Продукты питания. — 2005. — № 21. — С. 50—51.
3. Мельник Л.Ю., Макаренко П.М. Особистий сектор сільськогосподарського виробництва: стан, тенденції та перспективи/Л.Ю. Мельник, П.М. Макаренко//Економіка АПК. — 2002. — № 11. — С. 119—126.
4. Олексенко Р.І. Тенденції розвитку харчового підкомплексу агропромислового комплексу України/Р.І. Олексенко//АгроСвіт. — 2007. — № 20. — С. 23—26.
5. Развитие животноводства в Украине: будет ли на рынке мясо отечественного производства?//Продукты питания. — 2005. — № 15/16. — С. 22.
6. Рынок мяса и мясных продуктов Украины//Мясное дело. — 2006. — № 2. — С. 6—15.
7. Свиноус І.В. Ринок свинини та господарства населення/І.В. Свиноус//Мясной бизнес. — 2008. — № 8. — С. 121—124.
8. Свідовський А.М., Оносова І.А. Проблеми та досвід державного регулювання на ринку м'ясопродуктів/А.М. Свідовський, І.А. Оносова//Торгівля і ринок України. — Донецьк: ДонДУЕТ, 2001. — С. 220—226.